

ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Войціховський Андрій Васильович

УДК 341.4

Міжнародне співробітництво держав у боротьбі з фальшивомонетництвом

Спеціальність 12.00.11 – міжнародне право

Автореферат

Дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ - 2005

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі конституційного і міжнародного права Національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник

- кандидат юридичних наук, професор **Семенов Володимир Сергійович**, професор кафедри міжнародного права і державного права зарубіжних країн Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого

- кандидат юридичних наук, доцент **Сироїд Тетяна Леонідівна**, доцент кафедри конституційного і міжнародного права Національного університету внутрішніх справ

Офіційні опоненти:

Доктор юридичних наук, професор **Баймуратов Михайло Олександрович**, проректор Одеської національної юридичної академії

Кандидат юридичних наук, доцент **Мицик Всеволод Всеволодович**, доцент кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Провідна установа - Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, кафедра міжнародного права і державного права зарубіжних країн (м. Харків)

Захист відбудеться “7” липня 2005 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.26.867.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук у Інституті законодавства Верховної Ради України (04053, м. Київ, провулок Несторівський, 4)

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту законодавства Верховної Ради України (04053, м. Київ, провулок Несторівський, 4)

Автореферат розісланий “6” червня 2005 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Биков О.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Завдяки властивості впливу на благополуччя людей гроші завжди були об'єктом пильної уваги з боку злочинців, які вигадували різні способи їх отримання. Одним із поширених способів злочинного отримання грошей було і залишається фальшивомонетництво.

Фальшивомонетництво як злочин вийшов за межі традиційних внутрішньодержавних проблем і набуває дедалі більшого міжнародного значення. Виготовлення фальшивих грошей стало важливою галуззю бізнесу міжнародної організованої злочинності, засобом підриву однією державою економіки іншої і одним із методів діяльності екстремістських груп.

Міжнародне право визнає особливу небезпеку фальшивомонетництва для суспільства і кваліфікує його як злочин міжнародного характеру, що посягає на нормальні відносини між державами. Міжнародна конвенція по боротьбі з підробкою грошових знаків 1929 року віднесла підробку грошових знаків до загальнокримінальних злочинів, з якими повинні вести боротьбу всі держави. Сучасний розвиток грошово-платіжних відносин і міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю призвели до того, що низка положень конвенції вважаються застарілими. Розробка і прийняття міжнародно-правової угоди, яка дозволить державам здійснювати співробітництво в боротьбі з фальшивомонетництвом у різних напрямках, вважається одним із першочергових завдань для створення ефективної системи протидії злочину.

Проблема боротьби з фальшивомонетництвом є вельми актуальною для України, оскільки цей злочин набув значних розмірів у всіх регіонах держави.

Актуальність даного дослідження на сучасному етапі обумовлена тим, що:

- у вітчизняній міжнародно-правовій доктрині відсутні фундаментальні дослідження з питань співробітництва держав у боротьбі з фальшивомонетництвом;
- участь України в міжнародно-правовій співпраці в галузі боротьби з фальшивомонетництвом потребує спеціальних досліджень для розробки виваженої і збалансованої міжнародно-правової позиції стосовно цієї проблеми.

Рівень наукової дослідженості теми дисертації. У вітчизняній юридичній науці не проводилося спеціальних комплексних досліджень з питань міжнародного співробітництва держав у боротьбі з фальшивомонетництвом. Окремі аспекти фальшивомонетництва висвітлювалися в історико-правових (Г.М. Польський, Г. Вермуш, В.В. Черняк, М.І. Боголепов) та кримінально-правових дослідженнях (Ю.В. Солопанов, Б.С. Болотський, А.Р. Гільтмутдінов, В.Д. Ларичев, В.С. Солдатченков, С.П. Щерба).

У дисертації використані міжнародно-правові дослідження російських (І.І. Карпець, А.М. Роднов, С.В. Бородін, Є.Г. Ляхов, Л.Н. Галенська та ін.) і вітчизняних вчених (П.Д. Біленчук, С.Є. Єркенів, А.В. Кофанов, С. Кравчук, О. Виноградова), присвячених співробітництву держав у боротьбі зі злочинністю.

Теоретичною базою дослідження міжнародного співробітництва в боротьбі з фальшивомонетництвом у рамках Інтерполу були праці зарубіжних (Я.М. Бельсон і К.С. Радіонов) і вітчизняних вчених (А. Шипко, А. Ткачук, А. Руденко, А. Мацко, П. Цимбал, О. Панченко, В. Радецький).

При дослідженні питань притягнення до відповідальності держав і фізичних осіб, причетних до фальшивомонетництва, використані спеціальні міжнародно-правові дослідження вітчизняних (В.А. Василенко і Л.Д. Тимченко) і зарубіжних учених (В.М. Кудрявцев, І.П. Бліщенко, І.В. Фісенко, Г.І. Тункін, М.А. Ушаков, Ю.В. Петровський, Ю.М. Колосов, Д. Анцилотті, В. Пелла, Х. Кельзен, І. Блюнчлі, І. Діакону та ін.).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано згідно з Тематикою пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних досліджень вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ МВС України на період 2002 - 2005 років, затверджених наказом МВС України від 30 червня 2002 року № 635; Головними напрямками наукових досліджень Національного університету внутрішніх справ МВС України на 2001 - 2005 роки, схвалених Вченою радою Національного університету внутрішніх справ 23 березня 2001 року; Пріоритетними напрямками наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження у практичну діяльність органів внутрішніх справ, на період 2004 - 2005 років, затверджених наказом МВС України № 755 від 5 липня 2004 року; Державною програмою боротьби зі злочинністю, затвердженою Постановою Верховної Ради України № 3325-ХІІ від 25 червня 1993 року; Комплексною програмою з профілактики злочинності на 2001 - 2005 роки, затвердженою Указом Президента України від 25 грудня 2000 року та загальними напрямками реформування правоохоронних органів України.

Емпіричною базою дослідження є міжнародно-правові документи, а саме: Статут Організації Об'єднаних Націй 1945 року, Міжнародна конвенція по боротьбі з підробкою грошових знаків 1929 року і Протокол до неї, Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року і Протоколи до неї, Статут Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерполу) 1956 року, Статут Міжнародного кримінального суду 1998 року, Конвенція про створення Європейського поліцейського відомства 1995 року, Статті про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 року. В дисертації проаналізовані міжнародно-правові документи, прийняті в рамках СНД: Конвенція про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року і Протокол до неї, міжнародні угоди про співробітництво в боротьбі зі злочинністю між правоохоронними органами держав-учасниць СНД за участю України, а також нормативно-правові акти України. Для порівняльно-правового дослідження кримінальних покарань за фальшивомонетництво, використано кримінальне законодавство Данії, Індії, Іспанії, Росії, США, ФРН, Швейцарії та Японії.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є з'ясування актуальних правових питань міжнародного співробітництва держав у боротьбі з фальшивомонетництвом, розробка пропозицій щодо вдосконалення міжнародно-правового механізму і національного законодавства з протидії злочину.

Відповідно до мети дослідження в дисертації зосереджена увага на виконанні таких основних завдань:

- провести аналіз розвитку фальшивомонетництва як злочину і міжнародно-правового механізму співробітництва в боротьбі з ним;
- визначити соціальну і політико-правову обумовленість процесу формування механізму співробітництва держав у боротьбі з фальшивомонетництвом;
- визначити роль міжнародних організаційних механізмів співробітництва в боротьбі з фальшивомонетництвом;
- проаналізувати сукупність міжнародно-правових документів універсального і регіонального характеру, національне законодавство України і зарубіжних держав у галузі протидії фальшивомонетництву і їх співвідношення;
- обґрунтувати важливість проблеми визначення обсягу і змісту міжнародно-правової відповідальності держав, причетних до фальшивомонетництва;
- зробити висновки та сформулювати рекомендації щодо вдосконалення міжнародно-правового механізму співробітництва держав у боротьбі з фальшивомонетництвом і національного законодавства з його протидії.

Об'єктом дослідження є міжнародно-правові відносини в галузі співробітництва держав у боротьбі з фальшивомонетництвом за участю України.

Предметом дослідження є міжнародне співробітництво держав у боротьбі з фальшивомонетництвом; універсальні, регіональні міжнародні договори та угоди, національне законодавство України і зарубіжних держав, що регламентують дане співробітництво; діяльність міжнародних організацій в цій сфері.

Методи дослідження. Для досягнення наукової об'єктивності результатів дисертаційного дослідження використовується комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що знаходять широке застосування в сучасній правовій науці: *історико-правовий* - для дослідження розвитку фальшивомонетництва і міжнародно-правового механізму співробітництва держав у боротьбі з цим злочином; *діалектичний системний підхід* - для визначення основних напрямів розвитку міжнародно-правового механізму з протидії фальшивомонетництву; *формально-юридичний і порівняльно-правовий* - для аналізу положень міжнародно-правових документів і національного законодавства з питань боротьби з фальшивомонетництвом; *метод об'єктивності* - для встановлення вірогідності і повноти застосованої у процесі наукового дослідження інформації;

статистичний - для визначення рівня і темпів зростання фальшивомонетництва як злочину; *моделювання, багатофакторності та прогнозування* - для розробки рекомендацій щодо вдосконалення міжнародно-правового механізму співробітництва держав у боротьбі з фальшивомонетництвом і національного законодавства з його протидії.

Наукова новизна одержаних результатів визначається насамперед тим, що дане дисертаційне дослідження є спробою в науці міжнародного права висвітлити проблему міжнародного співробітництва держав у боротьбі з фальшивомонетництвом за участю України.

Особливо рельєфно наукова новизна одержаних результатів проявляється в таких положеннях дисертації, які виносяться на захист:

- фальшивомонетництво як злочин міжнародного характеру за обставинами вчинення, наслідками і суб'єктним складом примикає до міжнародних злочинів;

- з розвитком грошово-платіжних відносин і нових форм співробітництва в боротьбі зі злочинністю Міжнародна конвенція по боротьбі з підробкою грошових знаків 1929 року вважається застарілою, що зумовлює необхідність в розробці і прийнятті міжнародно-правової угоди, яка би містила норми стосовно й підробки цінних паперів, і платіжних карток;

- з набуттям транснаціонального організованого характеру підробку грошових знаків і платіжних карток пропонується включити до переліку злочинів, які відносяться до сфери застосування Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року;

- за суб'єктним складом злочину необхідно розрізняти *індивідуальне* і *державне* фальшивомонетництво, а також різні види і форми відповідальності за їх скоєння;

- для забезпечення неупередженості правосуддя над фізичними особами за скоєння *державного* фальшивомонетництва пропонується включити злочин у Статут Міжнародного кримінального суду поряд з іншими злочинами, до яких причетні владні структури держави;

- для використання можливостей Європолу в боротьбі з підробкою європейської валюти "євро" і платіжних карток Україні рекомендується підписати з нею міжнародну угоду про співробітництво;

- для встановлення однакових видів покарань до фізичних осіб за скоєння фальшивомонетництва пропонується передбачити застосування загальних для всіх держав санкцій (позбавлення волі, штрафні санкції, конфіскація тощо);

- зважаючи на небезпеку фальшивомонетництва для міжнародного правопорядку і для забезпечення принципу невідворотності покарання пропонується не застосувати до злочину термінів давнини;

- призначаючи покарання за фальшивомонетництво як транснаціональний злочин, національні суди повинні враховувати всі пом'якшувальні і обтяжливі обставини, приймаючи за основу тяжкість, небезпеку злочину для міждержавних відносин, завдані збитки тощо;

- для ефективного загального попередження злочину фальшивомонетництва судові процеси над фальшивомонетниками і призначені їм покарання повинні стати надбанням гласності;

- для забезпечення підтримки громадськості у справі протидії фальшивомонетництву потрібно розробити інформаційно-просвітницькі програми з метою інформування населення про фальшиві гроші і фальшивомонетників;

- у процесі підвищення професійного рівня правоохоронців рекомендується проводити практичні семінари, круглі столи і використовувати міжнародний досвід у галузі боротьби зі злочинністю;

- значних успіхів у боротьбі з фальшивомонетництвом можливо досягти завдяки створенню об'єднаних банків інформації розвідувальних служб різних держав, які будуть стосуватися боротьби зі злочинністю на універсальному і регіональному рівнях.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані в науково-дослідницькій сфері (в дисертації проведено комплексний аналіз міжнародно-правових документів з питань співробітництва держав у боротьбі з фальшивомонетництвом, а положення і висновки дисертації можуть бути використані для подальших наукових досліджень), в науково-освітній сфері (висвітлення положень і висновків дисертації під час викладання курсу “Міжнародне публічне право”, “Міжнародне кримінальне право” або відповідного спецкурсу), в науково-методичній сфері (для вдосконалення навчальних програм з міжнародного публічного права і міжнародного кримінального права, при розробці підручників і навчально-методичних посібників) і у практичній сфері (для вдосконалення міжнародно-правових документів у галузі співробітництва держав у боротьбі з фальшивомонетництвом, підготовки та перепідготовки юристів і працівників правоохоронних органів, у практиці правотворчих органів).

Апробація результатів дисертації. Дисертаційні положення і висновки обговорювалися на засіданнях кафедри конституційного і міжнародного права Національного університету внутрішніх справ.

Положення дисертації доповідалися на конференціях: IV наукова конференція курсантів і слухачів університету внутрішніх справ (м. Харків, 20 червня 1997 р.); Науково-практична конференція ад'юнктів і слухачів магістратури Національного університету внутрішніх справ (м. Харків, 13 квітня 2001 р.); Науково-практична конференція ад'юнктів та магістрантів Національного університету внутрішніх справ (м. Харків, 17 травня 2002 р.); Науково-практична конференція “Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених” (м. Харків, 20 червня 2003 р.).

Публікації. Основні положення дисертації знайшли відображення в 6 наукових статтях (з них 5 опубліковані в наукових фахових періодичних виданнях з юридичних наук, затверджених Вищою атестаційною комісією України), а також у 2 тезах доповідей на конференціях.

Структура і обсяг дисертації. Структура дослідження обумовлена його метою, завданням, об'єктом та предметом. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і одного додатку. Загальний обсяг роботи становить 168 сторінок без списку використаних джерел (258 найменувань), який займає 24 сторінки, і додатку - 25 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовується актуальність та рівень наукової дослідженості обраної теми, вказується на емпіричну базу, зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, визначається мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження, характеризується його методологічна основа, наукова новизна, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, ступінь апробації та характер публікацій.

Розділ 1. “Міжнародне співробітництво держав - пріоритетний напрям у боротьбі з фальшивомонетництвом” складається із двох підрозділів.

У **підрозділі 1.1. “Фальшивомонетництво як зростаюча небезпека для світової спільноти”** зазначається, що катастрофічне зростання темпів підробки грошей негативно впливає на економіку будь-якої держави і причиняє соціально-політичні проблеми.

Фальшивомонетництво стало засобом нагнітання міжнародних конфліктів. Численні війни супроводжувалися прагненням окремих держав завдати шкоди економіці супротивника шляхом підробки його національної валюти. Фальшивомонетництво використовується як знаряддя зовнішньої політики окремих держав. Все частіше гроші стають предметом підробки організованими злочинними угрупованнями з міжнародною мережею збуту.

Фальшивомонетництво визнано небезпекою для будь-якої держави, заважає нормальним міжнародним відносинам, тому цей злочин держави віднесли до *злочинів міжнародного характеру*. Інколи фальшивомонетництво примикає до міжнародних злочинів, за скоєння яких відповідальності підлягають не лише фізичні особи, але й причетні держави.

Ефективна боротьба з фальшивомонетництвом потребує об'єднання і координацію зусиль держав для реалізації практичних заходів з метою попередження і розкриття злочину, надання взаємної правової допомоги, обміну досвідом, проведення наукових досліджень, надання професійно-технічної допомоги, договірно-правової координації боротьби з цим злочином та ін. При цьому співробітництво держав повинно ґрунтуватися на системі міжнародно-правових принципів: *основних (загальних)* (суверенна рівність держав, невтручання у внутрішні справи,

повага прав людини і основних свобод, сумлінне виконання зобов'язань з міжнародного права, незастосування сили або погрози силою, непорушність кордонів, територіальна цілісність держави) і *спеціальних (галузевих)* (невідворотності покарання, гуманності, ефективності і швидкого реагування).

У підрозділі 1.2. **“Фальшивомонетництво - злочин транснаціонального характеру”** зазначається, що виготовлення фальшивих грошей організованими злочинними угрупованнями з міжнародною мережею збуту свідчить про віднесення злочину до транснаціональної організованої злочинності і значно вищу ступінь його небезпеки.

Сучасне співробітництво держав у боротьбі з фальшивомонетництвом як транснаціональним злочином визнає необхідність використання міжнародного механізму, насамперед ООН. Для вдосконалення співробітництва потрібно враховувати міжнародний досвід, узагальнення і осмислення якого знаходиться в рекомендаціях конгресів ООН, у яких містяться заклики до міжнародного співробітництва держав у боротьбі із транснаціональною злочинністю.

Включення підробки грошових знаків і платіжних карток, що набули транснаціонального організованого характеру, до переліку злочинів, які відносяться до сфери застосування Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року дозволить здійснювати різні заходи з метою їхнього виявлення, попередження, припинення, розкриття і розслідування.

Україна як член світової спільноти ставить перед собою завдання розвивати міжнародне співробітництво в боротьбі з фальшивомонетництвом й іншими проявами транснаціональної організованої злочинності на регіональному рівні. Про це свідчать регулярні робочі зустрічі керівників поліцейських структур великих міст Центральної і Східної Європи.

Розділ 2. “Міжнародно-правовий механізм співробітництва держав у боротьбі з фальшивомонетництвом” складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. **“Міжнародна конвенція по боротьбі з підробкою грошових знаків від 1929 року як основний етап співробітництва держав у боротьбі з фальшивомонетництвом”** дається аналіз міжнародно-правової угоди, яка є основним документом з міждержавної взаємодії в цій галузі.

З розвитком грошово-платіжних відносин і нових форм міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю конвенція потребує значних змін і доповнень. Насамперед, це стосується розширення сфери дії конвенції на боротьбу з підробкою і цінних паперів, і платіжних карток. У зв'язку з цим, виникає необхідність в рамках ООН прийняти Конвенцію по боротьбі з підробкою грошових знаків, цінних паперів і платіжних карток, яка буде передбачати різнобічне співробітництво держав у зазначеній сфері.

Правильним вважається підхід, згідно з яким Міжнародна конвенція по боротьбі з підробкою грошових знаків не регламентує боротьбу з підробкою старовинних монет. Старовинні монети не є

законними грошовими знаками, тому їхня підробка не вважається фальшивомонетництвом. Звичайно, це не зменшує небезпеку для суспільства, яку представляють підроблені старовинні монети, особливо колекційні (рідкісні). Національні кримінальні законодавства повинні передбачати суворіші покарання за їх підробку.

У підрозділі 2.2. **“Діяльність Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерполу) і Європейського поліцейського відомства (Європолу) в напрямі міжнародного співробітництва в боротьбі з фальшивомонетництвом”** досліджується співробітництво держав у рамках міжнародних організацій, які безпосередньо ведуть боротьбу з підробкою грошей.

Серед міжнародних об'єднань національних поліцейських систем особливе місце займає Інтерпол, діяльність якого зводиться до: обліку злочинців і випадків підробки грошей, збирання і поширення інформації про грошові системи держав, проведення експертиз, узагальнення поліцейського досвіду, підвищення професійного рівня поліцейських, вироблення рекомендацій з питань ускладнення технології виробництва грошей і правового регулювання протидії злочину.

На міжнародних конференціях, які проводяться в рамках Інтерполу, обговорюється тактика інформування громадськості через засоби масової інформації про випадки фальшивомонетництва тощо. В Україні цій проблемі належної уваги не приділяється, тому для залучення громадськості до справи протидії злочину потрібно перейняти досвід зарубіжних держав про повідомлення населення про ознаки фальшивих грошей, затримку фальшивомонетників та ін.

Значним кроком у співробітництві європейських держав у боротьбі з фальшивомонетництвом вважається створення Європолу, що координує боротьбу з підробкою євро і платіжних карток. Для використання можливостей Європолу в боротьбі з транснаціональною злочинністю, в тому числі з фальшивомонетництвом, Україні пропонується укласти з цією організацією міжнародну угоду про співробітництво.

У підрозділі 2.3. **“Міжнародно-правові й організаційні основи співробітництва України в боротьбі з фальшивомонетництвом у рамках Співдружності Незалежних Держав (СНД)”** зазначено, що ефективна боротьба в Україні з фальшивомонетництвом, особливо як транснаціональним злочином, можлива при спільній і скоординованій діяльності правоохоронних органів держав-учасниць СНД.

У рамках СНД був підписаний ряд документів, у тому числі й Україною, що так чи інакше сприяє співробітництву правоохоронних органів у боротьбі з фальшивомонетництвом: Конвенція про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року і Протокол до неї 1997 року; угоди, укладені міністерствами внутрішніх справ держав-учасниць СНД про співробітництво в боротьбі зі злочинністю; двосторонні угоди між правоохоронними органами держав-учасниць СНД тощо. Однак сучасний стан взаємодії правоохоронних органів держав-учасниць СНД у боротьбі з фальшивомонетництвом часто носить стихійний характер. Для

покращення ситуації потрібно посилити контроль за виконанням державних зобов'язань у сфері співробітництва держав-учасниць СНД у боротьбі зі злочинністю.

Корисним для підвищення рівня теоретичних і практичних знань співробітників правоохоронних органів держав-учасниць СНД у питаннях боротьби з транснаціональною злочинністю буде використання міжнародного досвіду шляхом систематичного виготовлення і поширення експрес-інформацій, аналітичних оглядів, науково-методичних матеріалів про організацію злочинної діяльності, форми і методи протидії транснаціональним проявам злочинності.

Розділ 3. “Міжнародне співробітництво держав для притягнення до відповідальності за фальшивомонетництво” складається із двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. **“Міжнародно-правова відповідальність держав, причетних до фальшивомонетництва”** зазначається, що, крім фізичних осіб, до підробки грошей можуть бути причетні і держави. Це призводить до необхідності розмежовувати фальшивомонетництво *індивідуальне* і *державне* (до злочину причетна держава). До відповідальності за вчинення *індивідуального* фальшивомонетництва притягаються фізичні особи, а держави можуть нести відповідальність за невиконання своїх договірних зобов'язань по боротьбі з цим злочином. У випадку вчинення *державного* фальшивомонетництва, до відповідальності притягаються фізичні особи, які безпосередньо займалися підробкою грошей, і причетні до цього держави. При цьому, держава підлягає міжнародно-правовій відповідальності, а фізичні особи - кримінальній відповідальності згідно з національним законодавством.

Під міжнародно-правовою відповідальністю держави слід розуміти обов'язок ліквідувати завдані збитки, відновити порушений міжнародний правопорядок і реалізувати права потерпілих суб'єктів міжнародного права. Критеріями встановлення видів і форм міжнародно-правової відповідальності держав є *характер* і *обсяги* завданих злочином збитків. Відповідно розрізняють *матеріальну* і *нематеріальну* (політичну) відповідальність держав.

Як форму матеріальної відповідальності проти держави, причетної до фальшивомонетництва, можна застосувати *репарацію* (відшкодування державі-потерпілій матеріальних збитків грошима, натурою чи послугами). Одночасно проти держави-правопорушника можна застосувати такі форми нематеріальної відповідальності: *сатисфакції* (публічне вибачення, покарання винних, видача винних осіб та ін.) і *репресалії* (секвестр майна і заморожування банківських вкладів; тимчасове позбавлення або обмеження дипломатичних привілеїв і імунітетів офіційних представників держави-правопорушника тощо). Коли відсутні можливості або вичерпані всі засоби погоджувального врегулювання конфлікту проти держави-правопорушника можуть застосовуватися *санкції* - індивідуальні і колективні правомірні примусові заходи. Поширеною

міжнародно-правовою санкцією, яку може застосовувати Рада Безпеки ООН проти держави-правопорушника є *ембарго* (повне або часткове припинення економічних відносин).

У зв'язку з підвищеною суспільною небезпекою фальшивомонетництва, суб'єктами претензій до держави-правопорушника можуть бути не лише безпосередньо держави-потерпілі, але й практично всі учасники міжнародного спілкування, все міжнародне співтовариство.

У підрозділі 3.2. **“Відповідальність фізичних осіб за фальшивомонетництво”** розглядаються особливості притягнення до відповідальності фізичних осіб за підробку грошей.

Право і обов'язок карати винних осіб за скоєння *державного* фальшивомонетництва, як правило, визнається за державою, на території якої мав місце злочин. Але немає впевненості, що держава об'єктивно проведе судовий розгляд і засудить злочинців. Неупередженість розгляду даних справ може забезпечити лише Міжнародний кримінальний суд. Для цього потрібно включити фальшивомонетництво у Статут поряд з іншими злочинами, до яких причетні владні структури держави. В разі цього, фізичні особи, причетні до *державного* фальшивомонетництва, можуть притягатися до відповідальності не лише національними судами, але й Міжнародним кримінальним судом.

Конституційний Суд України визнав Римський Статут Міжнародного кримінального суду, таким, що не відповідає Конституції України. Однак, на підставі п. 5 (а) ст. 87 Статуту, не забороняється нашій державі не учаснику Статуту взаємодіяти з Судом шляхом надання допомоги на основі спеціальної домовленості, угоди або на будь-якій іншій відповідній основі.

У випадку скоєння фальшивомонетництва як злочину транснаціонального характеру не можна розцінювати як пом'якшувальну обставину те, що особа вперше скоїла злочин. Дану обставину необхідно враховувати при скоєнні злочину, в якому відсутній транснаціональний характер. Отже, наявний у кримінальному законодавстві України перелік обставин не завжди достатній для оцінки злочину і злочинця, а також для правильного призначення покарання. Подальша еволюція національного законодавства у сфері боротьби із транснаціональною злочинністю, до якої відноситься фальшивомонетництво, може підійти до визнання необхідності включення в низку статей Особливої частини Кримінального кодексу України як ознаку транснаціональний характер злочину.

При призначенні покарання за фальшивомонетництво національні суди повинні враховувати в якості обтяжливої обставини не лише тяжкість наслідків (велика сума збитків тощо), але і їхню специфіку (ускладнення міждержавних відносин, спричинення державам, окрім матеріальної, ще й політичної шкоди та ін.). У загальній формі така можливість повинна знайти відображення в національному законодавстві.

Положенням, що визначає ефективність покарання за фальшивомонетництво, є його невідворотність. Сучасне міжнародне право забезпечує невідворотність покарання шляхом

зобов'язань держав судити злочинця або видати його для суду іншій державі, а також взаємодіяти у виявленні злочинців та прийнятті необхідних заходів з метою запобігання злочинів.

У **висновках** узагальнюються результати, одержані в дисертації, і формулюються рекомендації щодо вдосконалення міжнародного співробітництва держав у боротьбі з фальшивомонетництвом, які виявляються в наступному:

- небезпечний характер фальшивомонетництву придає той факт, що гроші стали об'єктом пильної уваги не лише злочинців, але й деяких держав;
- фальшивомонетництво віднесено до злочинів міжнародного характеру, але за обставинами скоєння, наслідками, і суб'єктним складом інколи примикає до міжнародних злочинів;
- визнання фальшивомонетництва злочином міжнародного характеру призводить до необхідності співробітництва держав у боротьбі з ним, яке повинно ґрунтуватися на міжнародно-правових принципах, здійснюватися на основі міжнародних угод і в рамках міжнародних організацій;
- внаслідок розвитку грошово-платіжних відносин і нових форм співробітництва в боротьбі зі злочинністю Міжнародна конвенція по боротьбі з підробкою грошових знаків потребує істотних змін і доповнень, що зумовлює необхідність прийняти Конвенцію по боротьбі з підробкою грошових знаків, цінних паперів і платіжних карток;
- з набуттям транснаціонального організованого характеру підробку грошових знаків і платіжних карток пропонується включити до переліку злочинів, які відносяться до сфери застосування Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року;
- з метою ефективної взаємодії в боротьбі з фальшивомонетництвом державам рекомендується укладати міжнародні договори про правову допомогу у кримінальних справах;
- ефективного співробітництва в боротьбі з підробкою грошей можливо досягти шляхом ширшого використання можливостей Інтерполу і Європолу, діяльність яких зводиться до координації взаємодії національних правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю;
- для використання можливостей Європолу в боротьбі з підробкою євро, платіжних карток і інших транснаціональних злочинів Україні рекомендується з цією організацією підписати міжнародну угоду про співробітництво;
- зважаючи на те, що до підробки грошей можуть бути причетні й держави, пропонується розмежовувати фальшивомонетництво на *державне* і *індивідуальне*, а також різні види і форми відповідальності за їх скоєння;
- для забезпечення об'єктивного проведення судового розгляду і притягнення до відповідальності винних осіб за вчинення *державного* фальшивомонетництва пропонується включити даний злочин у Статут Міжнародного кримінального суду поряд з іншими злочинами, до яких причетні владні структури держави;

- зважаючи на небезпеку фальшивомонетництва для міжнародного правопорядку і для забезпечення принципу невідворотності покарання за його скоєння, пропонується в Конвенції по боротьбі з підробкою грошових знаків, цінних паперів і платіжних карток передбачити положення про незастосування до злочину термінів давнини;

- вагомим кроком у напрямі співробітництва держав у боротьбі з фальшивомонетництвом є намагання створити в рамках Ради Європи і Європейського Союзу наднаціонального загальноєвропейського кримінального законодавства шляхом підписання між державами відповідних угод про часткову уніфікацію національних кримінальних законодавств, у тому числі в галузі покарання за фальшивомонетництво;

- для ефективного загальнопопереджувального значення, судові процеси над особами, які скоїли фальшивомонетництво особливо як злочин міжнародного характеру, і призначені їм покарання повинні стати надбанням гласності;

- призначаючи покарання за фальшивомонетництво як транснаціональний злочин, національним судам потрібно враховувати всі пом'якшувальні і обтяжливі обставини, приймаючи за основу тяжкість, небезпеку злочину для міждержавних відносин, завдані збитки тощо;

- для встановлення однакових видів покарань до фізичних осіб за скоєння фальшивомонетництва пропонується передбачати застосування загальних для всіх держав санкції, які враховують особливості правопорушення і характер покарання (позбавлення волі, штрафні санкції, конфіскація);

- одним із заходів протидії фальшивомонетництву, особливо як транснаціональному злочину, може стати створення об'єднаних банків інформації розвідувальних служб різних держав у сфері боротьби зі злочинністю на універсальному і регіональному рівнях (у рамках СНД, ЄС);

- для покращення взаємодії правоохоронних органів держав-учасниць СНД у боротьбі зі злочинністю, в тому числі з фальшивомонетництвом, необхідно посилити контроль за виконанням державними органами і установами зобов'язань з існуючих міждержавних угод у цій галузі;

- професійний рівень співробітників правоохоронних органів пропонується підвищувати різними формами навчання (практичні семінари, круглі столи) і вивченням міжнародного досвіду через експрес-інформації, аналітичні огляди, науково-методичні матеріали;

- ефективність обміну інформації між правоохоронними органами залежить від забезпечення відповідними підзаконними актами та організаційно-технічними і оперативними заходами Указу Президента України "Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні" від 5 серпня 2000 року;

- для зменшення надходжень фальшивих грошей в обіг установи та організації, які працюють з готівкою, необхідно обладнати спеціальною технікою з контролю і перевірки купюр;

- для забезпечення підтримки з боку громадськості у справі протидії фальшивомонетництву рекомендується розробити інформаційно-просвітницькі програми та повідомляти населення про фальшиві гроші і фальшивомонетників;
- для посилення протидії підробці старовинних монет пропонується передбачити в національних кримінальних законодавствах суворіші покарання за скоєння даного злочину;
- необхідність включення в Особливу частину Кримінального кодексу України як ознаку *транснаціональний* характер злочину можливо вирішити шляхом проведення науково-правового моніторингу за злочинами транснаціонального характеру, до яких відноситься й фальшивомонетництво.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Фальшивомонетництво // Матеріали IV-ї наукової конференції курсантів і слухачів. - Харків: Видавництво університету внутрішніх справ України. - 1997. - С. 36 - 37. (тези) -
2. Международная борьба с фальшивомонетничеством // Бизнес Информ. - 1996. - № 2 (174). - С. 14 - 20.
3. Интерпол, як центр міжнародного співробітництва в боротьбі з фальшивомонетництвом // Вісник Національного університету внутрішніх справ. Спецвипуск. - Харків: Видавництво Національного університету внутрішніх справ. - 2001. - С. 8 - 11.
4. Деякі питання щодо відповідальності держав за фальшивомонетництво // Вісник Національного університету внутрішніх справ. Випуск 18. - Харків: Видавництво Національного університету внутрішніх справ. - 2002. - С. 159 - 163.
5. Міжнародно-правові і організаційні основи співробітництва України в боротьбі з фальшивомонетництвом у рамках СНД // Вісник Національного університету внутрішніх справ. Випуск 19. - Харків: Видавництво Національного університету внутрішніх справ. - 2002. - С.68-72.
6. Проблеми щодо вдосконалення покарання за фальшивомонетництво // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць. - Харків: Видавництво ХарРі УАДУ "Магістр". - 2002. - № 3 (14). - С. 117 - 122.
7. Міжнародне співробітництво в боротьбі з фальшивомонетництвом у рамках Європейського поліцейського відомства (Європолу) // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених: Збірка наукових праць. - Харків: Видавництво Національного університету внутрішніх справ. - 2003. - С. 11 - 13. (тези)
8. Деякі питання міжнародного співробітництва в боротьбі з фальшивомонетництвом як злочином транснаціонального характеру // Вісник Запорізького юридичного інституту. - Запоріжжя. Видавництво Запорізького юридичного інституту. - 2003. - № 3 (24). - С. 45 - 50. -

АНОТАЦІЇ

Войціховський А. В. Міжнародне співробітництво держав у боротьбі з фальшивомонетництвом. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 - міжнародне право. Інститут законодавства Верховної Ради України, Київ, 2005 рік.

Дисертацію присвячено дослідженню міжнародно-правових аспектів співробітництва держав у боротьбі з фальшивомонетництвом. Визначено соціальну і політико-правову обумовленість формування міжнародно-правового механізму протидії злочину. Проаналізовано ряд міжнародно-правових документів, національне законодавство України і зарубіжних держав у цій галузі. Досліджено діяльність Інтерполу та Європолу у сфері міжнародного співробітництва в боротьбі з фальшивомонетництвом, а також види і форми відповідальності за скоєння даного злочину.

Проведено критичний аналіз сучасного стану міжнародного співробітництва держав у боротьбі з фальшивомонетництвом. Сформульовані пропозиції щодо вдосконалення існуючого міжнародно-правового механізму і національного законодавства, спрямовані на підвищення ефективності протидії злочину.

Ключові слова: фальшивомонетництво, міжнародне співробітництво, злочин міжнародного характеру, злочин транснаціонального характеру.

Войцховский А. В. Международное сотрудничество государств в борьбе с фальшивомонетничеством. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 - международное право. Институт законодательства Верховной Рады Украины, Киев, 2005 год.

В диссертации исследованы международно-правовые аспекты сотрудничества государств в борьбе с фальшивомонетничеством, сущность и современные проблемы такого сотрудничества.

Изложенная история развития фальшивомонетничества определила социальную и политико-правовую обусловленность процесса формирования международно-правового механизма противодействия преступлению и необходимость международного сотрудничества в этой сфере.

Анализ единственного универсального соглашения в сфере международного сотрудничества в борьбе с фальшивомонетничеством - Международной конвенции по борьбе с подделкой денежных знаков 1929 года - указывает, что в современных условиях, ряд ее положений устарел и требует значительных изменений и дополнений. Прежде всего, это касается расширения сферы

действия конвенции на борьбу с преступлениями, связанными с подделкой ценных бумаг и платежных карточек. С учетом всех изменений и дополнений к данной конвенции представлен проект Конвенции о борьбе с подделкой денежных знаков, ценных бумаг и платежных карточек.

Значительное внимание уделено исследованию деятельности Международной организации уголовной полиции (Интерполу) как центру международного сотрудничества в борьбе с фальшивомонетничеством и Европейскому полицейскому ведомству (Европолу), которое приобретает все большее значение в области координации взаимодействия национальных правоохранительных органов стран-членов ЕС в борьбе с данным преступлением.

Указывается, что фальшивомонетничество может совершаться как индивидами, так и государствами. Поэтому исследованы виды и формы ответственности индивидов и государств, причастных к даному преступлению.

Проведен критический анализ действующих международно-правовых документов, в том числе принятых у рамках СНГ, национальное законодательство Украины и зарубежных стран в области борьбы с фальшивомонетничеством и наказания за него. В диссертации представлены рекомендации для усовершенствования международно-правового механизма и национального законодательства, направленные на повышение эффективности противодействия фальшивомонетничеству.

Ключевые слова: фальшивомонетничество, международное сотрудничество, преступление международного характера, преступление транснационального характера.

Voytsihovsky A. V. The international cooperation of the states in struggle against counterfeiting. - Manuscript.

The thesis for a candidate's degree in law sciences by specialty 12.00.11 - international law. Institute of legislator of Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, 2005.

The thesis is devoted to international and legal aspects research which regulate states' cooperation in struggle against counterfeiting. Social, political and legal conditions of international and legal mechanism of counteraction to the above mentioned crime which has international character is defined. A number of international and legal documents, national legislation of Ukraine and foreign states in the specified sphere is analysed. The activity Interpol and Europol in the field of states' international cooperation in struggle against counterfeiting is investigated. Regimes and grounds of responsibility for the mentioned given crime of international character are also investigated.

Critical analysis of modern state of international cooperation in struggle against counterfeiting is accomplished. Recommendations of international and legal mechanism and national legislation directed on increasing the effectiveness of counteraction to the mentioned crime are formulated.

Key words: counterfeiting, the international cooperation of the states, crime of international character, crime of transnational character.